

Cytowanie

CHICAGO: D. Dąbrowski, *Konstytucyjna zasada ochrony konsumenta (art. 76 Konstytucji RP) w orzecznictwie Sądu Najwyższego*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2023, nr 3, s. 63–74, <https://doi.org/10.15804/ppk.2023.03.05>

APA: Dąbrowski, D. (2023), *Konstytucyjna zasada ochrony konsumenta (art. 76 Konstytucji RP) w orzecznictwie Sądu Najwyższego*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” nr 3, s. 63–74, <https://doi.org/10.15804/ppk.2023.03.05>

Daniel Dąbrowski

ORCID ID: 0000-0003-3072-5267

Uniwersytet Szczeciński

E-mail: daniel.dabrowski@usz.edu.pl

**Konstytucyjna zasada ochrony konsumenta (art. 76
Konstytucji RP) w orzecznictwie Sądu Najwyższego**

Słowa kluczowe: ochrona konsumenta, wykładnia prawa, sąd najwyższy, konstytucyjna zasada ochrony konsumenta, stosowanie prawa

Keywords: supreme court, consumers protection, constitutional principle of consumers protection, law application, law interpretation

Streszczenie

Jedną z zasad konstytucyjnych jest zasada ochrony konsumenta wyrażona w art. 76 Konstytucji. W pracy przyjęto hipotezę badawczą, zgodnie z którą zasada ta pełni istotną rolę w procesie stosowania prawa przez Sąd Najwyższy oraz uzasadniania orzeczeń tego Sądu. Weryfikacji hipotezy badawczej dokonano poprzez analizę kilkudziesięciu wyroków Sądu Najwyższego wydanych w okresie obowiązywania Konstytucji. Analiza ta pozwoliła na potwierdzenie hipotezy. Sąd Najwyższy przywołuje tytułową zasadę w wielu swoich wyrokach w celach perswazyjnych (by wzmocnić argumentację zawartą w uzasadnieniu), jak i stosuje ją jako wskazówkę interpretacyjną. Rola tytułowej zasady wzro-

sła po wejściu w życie przepisów o skardze nadzwyczajnej, gdyż odwołanie się do niej stwarza możliwość wzruszenia prawomocnych orzeczeń, których wydanie doprowadziło do naruszenia praw konsumenta.

Abstract

The Constitutional Principle of Consumer Protection (Article 76 of the Polish Constitution) in the Judgments of the Supreme Court

One of the constitutional principles is the principle of consumer protection expressed in Article 76 of the Constitution. The paper adopts a research hypothesis according to which this principle plays an important role in the process of application of the law by the Supreme Court and justification of its judgments. The hypothesis was verified through the analysis of several dozen judgments issued during the period of the Constitution. This analysis made it possible to confirm the hypothesis. The Supreme Court invokes the title principle in many of its judgments for persuasive purposes (to strengthen the argumentation contained in the justification) and also uses it as an interpretative guideline. The role of the title principle has increased after the entry into force of the provisions on the extraordinary complaint, as recourse to it creates the possibility to set aside final judgments whose issuance has led to the violation of consumer rights.

✱

I. Wstęp

Konieczność sięgania przez sądy po argumentację konstytucyjną¹ nie budzi wątpliwości. Stosowanie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej² w procesie orzekania, w tym uzasadniania orzeczeń, stanowi obowiązek sędziego wynikający

¹ O pojęciu argumentacji konstytucyjnej por. w szczególności E. Maniewska, *Pojęcie argumentacji konstytucyjnej i jej ewolucja w orzecznictwie Sądu Najwyższego* [w:] *Studia i Analizy Sądu Najwyższego. Materiały Naukowe*, t. IV, *Argumentacja konstytucyjna w orzecznictwie sądowym*, Warszawa 2017, s. 59–81.

² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.), dalej: Konstytucja RP.

z jej art. 178 ust. 1³. Dotyczy to zwłaszcza Sądu Najwyższego⁴, stojącego na straży jednolitości orzecznictwa sądów powszechnych i wojskowych. Odwoływanie się do przepisów i standardów konstytucyjnych sprzyja zachowaniu jednolitości wykładni i stosowania prawa, która uznawana jest za wartość naczelną⁵. Argumentacja konstytucyjna może być także metodą legitymizacji władzy sędziowskiej; przywoływanie w uzasadnieniu orzeczenia argumentów opartych na Konstytucji RP pełni funkcję perswazyjną, pozwala na wyjaśnienie jakimi zasadami, wartościami i standardami kierował się sąd, a nie tylko jakie „techniczne” normy zastosował przy rozstrzygnięciu konkretnej sprawy⁶.

Poszczególne przepisy Konstytucji RP oraz wynikające z nich zasady oraz standardy konstytucyjne w różnym stopniu i z różną częstotliwością przywoływane są przez sądy powszechne i SN w uzasadnieniach orzeczeń. Celem niniejszego artykułu jest zbadanie w jakim zakresie SN odwołuje się w uzasadnieniach swoich orzeczeń do jednej z zasad konstytucyjnych, a mianowicie do zasady ochrony konsumenta wyrażonej w art. 76 Konstytucji RP. Podjęto zatem próbę rozstrzygnięcia, jaką rolę – w ocenie SN – pełni ta zasada i jakie funkcje są jej przypisywane. Zbadano także, jak w orzecznictwie SN rozumiane jest pojęcie konsumenta zastosowane w art. 76 Konstytucji RP czy SN stosuje art. 76 Konstytucji RP samodzielnie, czy w związku z innymi przepisami, czy przypisuje mu rolę wskazówek interpretacyjnych, czy wzorca kontroli konstytucyjności przepisów. Rozważania te służą dokonaniu oceny czy wprowadzenie do art. 76 Konstytucji RP zasady ochrony konsumenta miało znaczenie dla wykładni i stosowania prawa przez SN. Uwagi w tym zakresie sformułowano we wnioskach końcowych.

II. Rola i funkcje art. 76 Konstytucji RP w świetle orzecznictwa SN

Zgodnie z art. 76 Konstytucji RP „Władze publiczne chronią konsumentów, użytkowników i najemców przed działaniami zagrażającymi ich zdrowiu,

³ T. Stawecki, *Argumenty konstytucyjne w orzecznictwie sądowym. Między praktyką a powinnością* [w:] *Studia i Analizy Sądu Najwyższego...*, s. 20.

⁴ Dalej: SN.

⁵ T. Stawecki, *op.cit.*, s. 21.

⁶ T. Grzybowski, *Argumentacja konstytucyjna jako metoda (de)legitymizacji władzy sędziowskiej* [w:] *Studia i Analizy Sądu Najwyższego...*, s. 57.

prywatności i bezpieczeństwu oraz przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi. Zakres tej ochrony określa ustawa”. W literaturze przedmiotu wyrażany jest w zasadzie jednolity pogląd, że zacytowany przepis kreuje zadanie władzy publicznej, natomiast nie przyznaje jednostce prawa konstytucyjnego w sensie ścisłym⁷. Uważa się zatem, że przepis ten ma charakter kierunkowy, jest adresowany do władz publicznych, kształtując ich politykę legislacyjną i regulacyjną, a także może być wykorzystywany jako kryterium interpretacji przepisów, zwłaszcza klauzul generalnych, zwrotów i pojęć niedookreślonych⁸.

W podobny sposób rolę art. 76 Konstytucji RP postrzega SN w swoich orzeczeniach, kładąc nacisk na konieczność uwzględniania go przez sądy przy interpretacji i stosowaniu prawa⁹. SN podkreśla, że wynikający z tego przepisu „obowiązek zapewnienia właściwej ochrony konsumentów spoczywa na każdym organie i instytucji [...] w tym również na sądach”¹⁰. W wielu swoich judykatach SN wskazał także, że „nie można się zgodzić z próbą wykładni art. 76 Konstytucji jako prawa oczekiwania do wywiązania się przez władze publiczne z obowiązku podejmowania działań chroniących konsumenta przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi”¹¹. W twierdzeniu tym

⁷ Por. np. E. Łętowska, *Prawo umów konsumenckich*, Warszawa 1999, s. 54; M. Jagielska, M. Jagielski, *Możliwości interpretacyjne Konstytucji RP w świetle europejskiego prawa ochrony konsumenta, Konstytucyjne i wspólnotowe uwarunkowania rozwoju prawa konsumenckiego* [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 roku a członkostwo Polski w Unii Europejskiej*, red. C. Mik, Toruń 1999, s. 411–414; R. Stefanicki, *Konstytucjonalizacja ochrony konsumenta na tle standardów prawa wspólnotowego*, „Państwo i Prawo” 2008, z. 3, s. 5–6; P. Mikłaszewicz, *Komentarz do art. 76 [w:] Konstytucja RP, t. I, Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016, nb 32; B. Pachuca-Smulska, *Zasada ochrony konsumenta z art. 76 polskiej Konstytucji na tle prawa Unii Europejskiej*, „Przedsiębiorczość i Zarządzanie” 2019, nr 3, s. 74.

⁸ E. Łętowska, *op.cit.*, s. 55; M. Jagielska, M. Jagielski, *op.cit.*, s. 414–417; R. Stefanicki, *op.cit.*, s. 6–7; P. Mikłaszewicz, *op.cit.*, art. 76, nb 42.

⁹ Por. wyroki SN: z 15 listopada 2019 r., sygn. akt V CSK 347/18; z 6 kwietnia 2022 r., sygn. akt I NSNc 224/21; z 13 kwietnia 2021 r., sygn. akt I NSNc 465/21; z 11 maja 2022 r., sygn. akt I NSNc 542/21; z 22 czerwca 2022 r., sygn. akt I NSNc 455/21; z 22 czerwca 2022 r., sygn. akt I NSNc 205/21.

¹⁰ Por. np. wyroki SN: z 28 października 2020 r., sygn. akt I NSNc 22/20; z 25 listopada 2020 r., sygn. akt I NSNc 57/20; z 5 października 2021 r., sygn. akt I NSNc 366/21; z 15 grudnia 2021 r., sygn. akt I NSNc 67/21; sygn. akt I NSNc 542/21; z 19 maja 2022 r., sygn. akt I NSNc 359/21.

¹¹ Po raz pierwszy pogląd taki SN wyraził w wyroku sygn. akt I NSNc 22/20. Został on powielony w późniejszych orzeczeniach.

należy dostrzegać myśl, zgodnie z którą omawiany przepis nie jest źródłem praw podmiotowych.

Sąd Najwyższy, mimo przyjęcia, że art. 76 Konstytucji RP ma własną „treść normatywną”¹², skłania się do stosowania go z przepisami merytorycznymi regulującymi prawa konsumenta, podkreślając też, że zakres ochrony konsumentów określa ustawa (art. 76 zd. 2 Konstytucji RP) oraz stwierdzając, że omawiany przepis powinien być stosowany „w związku z przepisami ustaw zwykłych, w tym przepisami wyznaczającymi ramy prawne ochrony praw konsumentów”, a także przepisami prawa unijnego¹³. Sąd Najwyższy opowiada się zatem – przynajmniej na tym polu – za współstosowaniem Konstytucji RP oraz przepisów ustaw zwykłych i innych aktów prawnych. Jak wskazuje się w literaturze taki sposób bezpośredniego stosowania Konstytucji nie różni się istotnie od wykładni prokonstytucyjnej¹⁴. Zdaniem SN art. 76 Konstytucji RP nie wyznacza samodzielnie standardu ochrony konsumenta. Standard ten wynika z ustaw zwykłych, a rolą art. 76 Konstytucji RP jest doprecyzowanie tego standardu. Skrajnym przykładem takiego podejścia jest myśl zawarta w uzasadnieniu wyroku z 18 lutego 2005 r.¹⁵ w którym SN stwierdził: „Wymieniony przepis konstytucyjny [art. 76 Konstytucji RP – dopisek D.D.] jest źródłem określonego w nim obowiązku władz publicznych, a mianowicie obowiązku udzielania przez nie ochrony określonym podmiotom, których zakres ochrony określa jednak ustawa. O naruszeniu tego przepisu przez Sąd można więc mówić dopiero wówczas, gdyby zostało wykazane, że Sąd odmówił udzielenia ochrony w zakresie przez ustawę określonym”¹⁶.

¹² Podkreślane jest to w wielu orzeczeniach, począwszy od wyroku w sprawie sygn. akt I NSNc 22/20. Por. np. wyroki SN w sprawach: sygn. akt I NSNc 57/20; sygn. akt I NSNc 179/20; sygn. akt I NSNc 366/21; sygn. akt I NSNc 67/21; sygn. akt I NSNc 542/21; sygn. akt I NSNc 359/21.

¹³ Sygn. akt I NSNc 224/21; sygn. akt I NSNc 455/21; sygn. akt I NSNc 205/21; sygn. akt I NSNc 179/20; sygn. akt I NSNc 542/21; sygn. akt I NSNc 359/21; wyrok z 1 czerwca 2022 r., sygn. akt I NSNc 463/21.

¹⁴ M. Gutowski, *Bezpośrednie stosowanie konstytucji w orzecznictwie sądowym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2018, z. 1, s. 97.

¹⁵ Sygn. akt V CK 469/04. Podobnie wyrok SN z 1 grudnia 2017 r., sygn. akt I CNP 7/17.

¹⁶ Podobnie w wyroku z 13 kwietnia 2005 r., sygn. akt IV CK 663/04.

Na tle pozostałych orzeczeń, w omawianym zakresie, wyróżnia się wyrok z 29 maja 2019 r.¹⁷, w którym SN stwierdził, że minimum ochrony konsumenta „nie zostało wprawdzie zdefiniowane w Konstytucji, jednak z pewnością nie mamy do czynienia w tym przypadku z normą programową pozostawiającą dowolność prawodawcy, zaś standard ochrony na gruncie art. 76 Konstytucji RP wyznacza w szczególności konieczność zapewnienia efektywnej możliwości dochodzenia roszczeń przez osoby poszkodowane, których ochrona została zakreślona w przepisach prawa prywatnego”. Widać tu zatem zmianę podejścia do omawianego przepisu otwierającą nowe możliwości wykorzystania zawartej w nim zasady.

III. Przepis art. 76 Konstytucji RP jako wzorzec kontroli w postępowaniu ze skargi nadzwyczajnej

Rola art. 76 Konstytucji RP wzrosła znacznie po wprowadzeniu instytucji skargi nadzwyczajnej. Podstawą takiej skargi może być m.in. naruszenie zasad lub wolności i praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji RP¹⁸. W orzecznictwie przyjęto jednolicie, że chodzi tu o zasady, „które są «określone» (wskazane) w przepisach Konstytucji RP, a nie takie, które wynikają z Konstytucji RP, czy też zostały «wywiedzione» z art. 2 Konstytucji RP”¹⁹. Za taką, określoną w Konstytucji RP zasadę, uważa się zasadę ochrony konsumentów. Zarzut jej naruszenia może być zatem podstawą skargi nadzwyczajnej. Omawiany przepis pozwala więc na prowadzenie „konkretnej kontroli konstytucyjności konkretnych aktów stosowania prawa”²⁰. Jednocześnie nie ma przeszkód, by art. 76 Konstytucji RP stanowił rodzaj „wytrychu” pozwalającego SN na dokonywanie oceny zaskarżonego skargą nadzwyczajną orzeczenia pod kątem naruszenia innych przepisów oraz zasad, które nie zostały wskazane w Konstytucji RP, ale wynikają z niej lub zostały wywiedzio-

¹⁷ Sygn. akt III CSK 209/17.

¹⁸ Art. 89 § 1 pkt 1 ustawy z 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (t.j. Dz.U. 2021, poz. 1904 ze zm.).

¹⁹ Por. np. wyrok z 27 stycznia 2021 r., sygn. akt I NSNc 147/20.

²⁰ Sygn. akt I NSNc 22/20.

ne z art. 2 Konstytucji RP²¹. Stwierdzenie, że sąd wydający orzeczenie zaskarżone skargą nadzwyczajną naruszył te przepisy lub zasady jest równoznaczne z uznaniem, że nie wywiązał się z „obowiązku ochrony konsumenta”²², a zatem że istnieje podstawa skargi nadzwyczajnej pozwalająca na uchylenie zaskarżonego orzeczenia.

Artykuł 76 Konstytucji RP odegrał niezwykle istotną rolę w sprawach, w których skargą nadzwyczajną zaskarżono nakazy zapłaty wydane w sprawach przeciwko konsumentom, gdy sądy zaniechały badania istnienia postanowień niedozwolonych w umowach, z których przedsiębiorcy wywodzili swoje roszczenia. Przepisy proceduralne regulujące podstawy do wydania nakazu zapłaty nie nakładają na sąd obowiązku merytorycznego badania sprawy. SN dokonał jednak prokonsumenckiej wykładni tych przepisów opierając się na art. 76 Konstytucji RP stosowanym w związku z przepisami ustawy z 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny²³ o postanowieniach niedozwolonych, z uwzględnieniem przepisów unijnych²⁴. Taka metoda ich wykładni doprowadziła SN do wniosku o konieczności badania z urzędu przez sąd rozpoznający sprawę (także przed wydaniem nakazu zapłaty) czy w umowie łączącej konsumenta z przedsiębiorcą nie znajdują się niedozwolone postanowienia umowne. Znaczenie orzeczeń SN w tych kwestiach jest fundamentalne. SN zwrócił bowiem uwagę na proceduralne aspekty ochrony konsumentów istotne dla realizacji przysługujących im praw podmiotowych²⁵. Do tej pory, jak wynikało z orzeczeń zaskarżonych skargą nadzwyczajną, konsu-

²¹ Por. np. wyrok sygn. akt I NSNc 378/21, w którym Sąd uzasadniając wadliwość zaskarżonego orzeczenia przywołuje, obok art. 76 Konstytucji RP, także zasadę bezpieczeństwa prawnego wynikającą z art. 2 Konstytucji RP.

²² Wyrok z 16 czerwca 2021 r., sygn. akt I NSNc 57/20 oraz: sygn. akt I NSNc 176/20; sygn. akt I NSNc 681/21.

²³ T.j. Dz.U. 2022, poz. 1360, ze zm., dalej: k.c.

²⁴ Pierwszym wyrokiem dotyczącym tej kwestii był wyrok w sprawie sygn. akt I NSNc 22/20. Wyrażone w nim poglądy zostały powtórzone w wielu kolejnych wyrokach m.in. w sprawach: sygn. akt I NSNc 57/20; sygn. akt I NSNc 176/20; sygn. akt I NSNc 179/20; sygn. akt I NSNc 366/21; sygn. akt I NSNc 67/21; sygn. akt I NSNc 224/21; w wyroku z 27 kwietnia 2022 r., sygn. akt I NSNc 533/21; sygn. akt I NSNc 542/21; sygn. akt I NSNc 359/21; sygn. akt I NSNc 463/21; sygn. akt I NSNc 455/21; sygn. akt I NSNc 205/21.

²⁵ Por. P. Mikłaszewicz, *op.cit.*, art. 76, nb 8. Por. także cytowane tam orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości, a także wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 30 czerwca 2022 r., C 170/21.

ment, mimo że chroniony przepisami prawa materialnego, niejednokrotnie zostawał pokrzywdzony na skutek niewłaściwie ukształtowanych przepisów proceduralnych. W tym kontekście można stwierdzić, że art. 76 Konstytucji RP przyczynił się do wzmocnienia sprawiedliwości proceduralnej. Orzeczenia SN wydane na jego podstawie doprowadziły także do zmiany przepisów, tak, by zgodnie z wynikającą z niego zasadą programową, zapewnić wyższy poziom ochrony konsumentów²⁶.

IV. Autonomiczność terminu „konsument” stosowanego w art. 76 Konstytucji RP i jej konsekwencje

Podmiotowy zakres art. 76 Konstytucji RP był przedmiotem kilku orzeczeń SN. Już w uchwale z 20 lutego 2000 r.²⁷, podjętej jeszcze przed zdefiniowaniem terminu „konsument” w kodeksie cywilnym, Sąd trafnie zwrócił uwagę, że pojęcie konsumenta w Konstytucji RP zostało użyte w szerokim znaczeniu, wskazując także, że użyte w omawianym przepisie terminy „konsument”, „najemca” i „użytkownik” nie powinny być sobie przeciwstawiane, ale „trzeba je rozumieć jako oznaczające jedną, szeroko ujętą grupę podmiotów, którym przepis ten zapewnia taką samą ochronę”. Warto wskazać, że także w tym przypadku Sąd wykorzystał konstytucyjną zasadę ochrony konsumenta przy wykładni przepisów proceduralnych, dokonując rozszerzającej wykładni art. 61 k.p.c.²⁸

W kolejnych orzeczeniach Sąd powtarza tezę, wyrażoną pierwotnie przez Trybunał Konstytucyjny²⁹, zgodnie z którą termin „konsument” użyty w art. 76 Konstytucji RP ma charakter autonomiczny i nie może być rozumiany wyłącznie w znaczeniu cywilnoprawnym, tj. zgodnie z art. 22¹ k.c. Stosując ten argument Sąd uznał za konsumenta w rozumieniu art. 76 Konstytucji RP tak-

²⁶ Zmiany takiej dokonano ustawą z 11 sierpnia 2021 r. o zmianie ustawy – kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1655).

²⁷ Sygn. akt III CZP 26/99. Por. też. E. Łętowska, *Glosa do uchwały składu siedmiu sędziów SN z dnia 29 lutego 2000 r.*, „Przebieg Sejmu” 2000, nr 6, s. 93–104.

²⁸ Por. E. Łętowska, *Glosa do uchwały...*, s. 99–100.

²⁹ Por. wyroki TK z 2 grudnia 2008 r., sygn. akt K 37/07; z 13 września 2005 r., sygn. akt K 38/04. Patrz także B. Pachuca-Smulska, *op.cit.*, s. 76–77.

że inwestora giełdowego³⁰ oraz akcjonariusza (osobę zawierającą umowę opcji nabycia akcji)³¹. W wyroku z 16 kwietnia 2015 r.³² Sąd przywołał natomiast wskazany przepis dla uzasadnienia rozszerzającej wykładni art. 22¹ k.c. i objęcia terminem „konsument” także ubezpieczonego niebędącego ubezpieczającym w umowie grupowego ubezpieczenia na życie, który złożył oświadczenie na podstawie art. 829 § 2 k.c.³³ W uchwale z 9 września 2015 r.³⁴ uznał natomiast, że wskazany przepis nie uzasadnia uznania za konsumenta poszkodowanego w stosunku ubezpieczeniowym, choćby był osobą fizyczną nieprowadzącą działalności gospodarczej. W uchwale z 9 marca 2017 r.³⁵ odwołał się natomiast do art. 76 Konstytucji RP (przywołując poglądy Trybunału Konstytucyjnego) dla uzasadnienia konsumenckiego charakteru stosunku między spółdzielnią a jej członkiem.

Sama idea szerokiego rozumienia terminu „konsument” na gruncie Konstytucji RP jest niewątpliwie trafna, choć do tej pory nie została w pełni wykorzystana w orzecznictwie. Nie jest jednak wykluczone, że art. 76 Konstytucji RP będzie stanowił podstawę do objęcia ochroną podmiotów innych niż osoby fizyczne, które dokonują czynności z przedsiębiorcą bez związku z działalnością gospodarczą, takich jak np. stowarzyszenia, fundacje czy kluby sportowe. Sugestia dopuszczająca taką możliwość znalazła się w wyrokach Sądu z 28 lipca 2021 r.³⁶ oraz 16 grudnia 2021 r.³⁷, w którym Sąd (przywołując orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego) wskazuje, że „Konstytucyjna norma [art. 76 Konstytucji RP – dopisek D.D.] zapewnia bowiem ochronę «wszel-

³⁰ Sygn. akt I CSK 587/17. Na temat tego wyroku por. B. Gnela, *Wpływ pośredniej sprzedaży akcji na ich cenę z art. 79 ust. 2 pkt 1 ustawy o ofercie publicznej oraz problem uznania inwestora – akcjonariusza mniejszościowego za konsumenta według art. 61 § 1 k.p.c. (obecnie art. 61 § 1 pkt 3 k.p.c.)*. Glosa do wyroku SN z dnia 18 lipca 2019 r., I CSK 587/17, OSP 2020 Nr 6, s. 48 i n.

³¹ Sygn. akt III CSK 167/15, sygn. akt I NSNc 359/21.

³² Sygn. akt III SK 42/14.

³³ Podobnie w wyroku z 17 grudnia 2015 r., sygn. akt V CSK 234/15 oraz z 12 stycznia 2018 r., sygn. akt II CSK 222/17.

³⁴ Sygn. akt III SZP 2/15.

³⁵ Sygn. akt III CZP 69/16. Podobnie w wyroku z 13 października 2017 r., sygn. akt I CSK 665/15.

³⁶ Sygn. akt I NSNc 179/20.

³⁷ Sygn. akt I NSNc 405/21.

kim podmiotom, w szczególności osobom fizycznym» mającym słabszą pozycję wobec profesjonalnego podmiotu [podkreślenie D.D.]”³⁸.

V. Wnioski końcowe

W niedługim czasie po wejściu w życie Konstytucji RP w dwóch publikacjach naukowych odmiennie oceniono rolę, jaką omawiany przepis ten może pełnić w przyszłości. M. i M. Jagielscy wskazali, że „art. 76 rozumiany jako wytyczna działań władz publicznych praktycznie nic nie wnosi do istniejącego systemu ochrony konsumentów. Równie dobrze mogłoby go nie być”³⁹. Z poglądem tym nie zgodziła się E. Łętowska, stwierdzając, że u podstaw rozczarowania tym przepisem „spoczywają [...] fałszywe założenia i błędne oczekiwania”⁴⁰. Omawiany przepis jest bowiem jedynie mechanizmem, który „może być użyty albo nie”, a oceny czy norma programowa jest „żywa” czy „martwa” można dokonać m.in. „wyciągając wnioski z orzecznictwa organów stosujących prawo i z kierunku interpretacji przyjętego przez te organy”⁴¹. Uznając trafność stanowiska E. Łętowskiej można sformułować kilka wniosków dotyczących omawianego przepisu z perspektywy ponad 20 lat jego obowiązywania:

Po pierwsze SN odwołuje się w uzasadnieniach swoich orzeczeń do art. 76 Konstytucji RP w celu wskazania wartości, którymi kierował się przy orzekaniu. Argumentacja konstytucyjna pełni w tym przypadku tylko funkcję perswazyjną. Trzeba jednak stwierdzić, że przywoływanie omawianego przepisu w tym celu jest zbyt rzadkie.

Po drugie konstytucyjna zasada ochrony konsumenta odgrywa istotną rolę jako wskazówka interpretacyjna. SN przywołuje przepis wyrażający tę zasadę stosunkowo często, zwykle po to by uzasadnić rozszerzającą interpretację przepisów ustawowych.

³⁸ Warto też zauważyć, że w wyroku TK z 13 września 2011 r., sygn. akt K 8/09, Trybunał Konstytucji odmówił statusu konsumenta (w rozumieniu art. 76 Konstytucji RP) spółdzielni mieszkaniowej, jednak nie odrzucił takiej możliwości *a limine*, ale dopiero po głębszej analizie.

³⁹ M. Jagielska, M. Jagielski, *op.cit.*, s. 414.

⁴⁰ E. Łętowska, *Glosa do uchwały...*, s. 96.

⁴¹ *Ibidem*, s. 96 i 98.

Po trzecie SN postrzega zazwyczaj treść normatywną art. 76 Konstytucji RP wąsko przyjmując, że należy go stosować tylko w związku z ustawami zwykłymi. Postawa Sądu jest zatem raczej zachowawcza, restrykcyjna, podobnie jak początkowa postawa Trybunału Konstytucyjnego⁴². SN nie powinien cofać się przed dokonywaniem oceny ustaw zwykłych w świetle art. 76 Konstytucji RP, badając czy ustawodawca regulując ochronę konsumenta zastosował adekwatny (proporcjonalny) środek prowadzący do zamierzonego ochronnego celu. Przepis art. 76 Konstytucji RP może i powinien być zatem podstawą rozproszonej kontroli konstytucyjnej.

Po czwarte wprowadzenie skargi nadzwyczajnej istotnie wpłynęło na wzrost znaczenia omawianej zasady. Stała się ona podstawą kontroli nadzwyczajnej i otworzyła możliwość kwestionowania orzeczeń sądów powszechnych, które nie wywiązały się z obowiązku ochrony konsumenta. Co istotne, tego efektu nie dałoby się osiągnąć przez zastosowanie innych środków.

Po piąte konstytucyjna zasada ochrony konsumenta ma szczególne znaczenie w zapewnieniu sprawiedliwości proceduralnej. Zasada ta pozwala bowiem na prokonsumencką wykładnię przepisów proceduralnych, a w rezultacie na efektywną realizację praw podmiotowych przysługujących konsumentom.

Po szóste szerokie ujęcie pojęcia konsument w art. 76 Konstytucji RP, akceptowane i akcentowane w orzeczeniach SN pozwala oczekiwać, iż w przyszłości zasada w nim wyrażona odegra jeszcze istotniejszą rolę w orzecznictwie sądowym, zwłaszcza w postępowaniach inicjowanych skargą nadzwyczajną.

Podsumowując można stwierdzić, że SN, wprawdzie nie zawsze w wystarczającym stopniu, jednak korzysta z mechanizmu zawartego w art. 76 Konstytucji RP, a wyrażona w nim zasada pełni istotną rolę w zapewnianiu należytej ochrony słabszej strony stosunku prawnego.

Literatura

Gneta B., *Wpływ pośredniej sprzedaży akcji na ich cenę z art. 79 ust. 2 pkt 1 ustawy o ofercie publicznej oraz problem uznania inwestora – akcjonariusza mniejszościowego za konsumenta według art. 61 § 1 k.p.c. (obecnie art. 61 § 1 pkt 3 k.p.c.). Glosa do wyroku SN z dnia 18 lipca 2019 r., I CSK 587/17, OSP 2020, nr 6.*

⁴² Por. P. Mikłaszewicz, *op.cit.*, art. 76, nb 33 i 34 oraz cytowane tam orzecznictwo.

- Grzybowski T., *Argumentacja konstytucyjna jako metoda (de)legitymizacji władzy sędziowskiej* [w:] *Studia i Analizy Sądu Najwyższego. Materiały Naukowe*, t. IV, *Argumentacja konstytucyjna w orzecznictwie sądowym*, Warszawa 2017.
- Gutowski M., *Bezpośrednie stosowanie konstytucji w orzecznictwie sądowym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2018, z. 1.
- Jagielska M., Jagielski M., *Możliwości interpretacyjne Konstytucji RP w świetle europejskiego prawa ochrony konsumenta, Konstytucyjne i wspólnotowe uwarunkowania rozwoju prawa konsumenckiego* [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 roku a członkostwo Polski w Unii Europejskiej*, red. C. Mik, Toruń 1999.
- Łętowska E., *Prawo umów konsumenckich*, Warszawa 1999.
- Łętowska E., *Glosa do uchwały składu siedmiu sędziów SN z dnia 29 lutego 2000 r.*, „Przeгляд Sejmowy” 2000, nr 6.
- Maniewska E., *Pojęcie argumentacji konstytucyjnej i jej ewolucja w orzecznictwie Sądu Najwyższego* [w:] *Studia i Analizy Sądu Najwyższego. Materiały Naukowe*, t. IV, *Argumentacja konstytucyjna w orzecznictwie sądowym*, Warszawa 2017.
- Mikłaszewicz P. [w:] *Konstytucja RP*, t. I, *Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016.
- Pachuca-Smulska B., *Zasada ochrony konsumenta z art. 76 polskiej Konstytucji na tle prawa Unii Europejskiej*, „Przedsiębiorczość i Zarządzanie” 2019, nr 3.
- Stawecki T., *Argumenty konstytucyjne w orzecznictwie sądowym. Między praktyką a powinnością* [w:] *Studia i Analizy Sądu Najwyższego. Materiały Naukowe*, t. IV, *Argumentacja konstytucyjna w orzecznictwie sądowym*, Warszawa 2017.
- Stefanicki R., *Konstytucjonalizacja ochrony konsumenta na tle standardów prawa wspólnotowego*, „Państwo i Prawo” 2008, nr 3.